

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПСИХОТЕРАПІЇ

КАФЕДРА КЛІНІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

РОБОЧА ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Психотерапія дітей, підлітків та їх сімей

Освітній рівень	<u>II (магістерського) рівня вищої освіти / III (освітньо-науковий) рівень</u> (назва рівня вищої освіти)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки / <u>C Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини</u> (шифр і назва галузі знань)
Спеціальність	<u>053 Психологія / С4 Психологія</u> (код й найменування спеціальності)
Освітня програма	Клінічна психологія / Психологія забезпечення ментального здоров'я / Психологія

Розробник: Олена ІНЮТІНА, доктор філософії в галузі психології, доцент кафедри клінічної психології

Робоча програма затверджена
на засіданні кафедр

клінічної психології та соціальної психології

протокол № 10 від 23 червня 2025 року

Завідувач кафедри
клінічної психології

(підпис)

Ірина ЛИСЕНКО
(ім'я та прізвище)

Завідувач кафедри
соціальної психології

(підпис)

Дар'я ТРОФІМОВА
(ім'я та прізвище)

Розглянуто на засіданні Ради якості вищої освіти

протокол № 5 від 30 червня 2025 року

Голова РЯВО

(підпис)

Наталія ЗАВ'ЯЗКІНА
(ім'я та прізвище)

ВСТУП

Робоча програма освітнього компонента «*Психотерапія дітей, підлітків та їх сімей*» розроблена на основі Методичних рекомендацій до розроблення і оформлення робочої програми освітньої компоненти, затвердженої Вченою Радою Київського інституту сучасної психології та психотерапії від 22 лютого 2024 року, протокол №7.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Статус освітньої компоненти – вибірковий.

Обсяг освітньої компоненти – 3.0 кредитів ЄКТС.

Семестровий контроль – залік

Мета, завдання освітньої компоненти

Метою освітньої компоненти є: цілісне охоплення проблем психотерапії дітей та підлітків, формування у студентів уявлення про теоретичні та практичні підходи в роботі з дітьми та підлітками, визначення переваг і недоліків такої роботи в порівнянні з психотерапією дорослих, а також способів забезпечення психотерапевтичного процесу в цілому.

Завданнями освітньої компоненти є:

- формування у студентів розуміння особливостей психотерапевтичного процесу дітей та підлітків, його відмінностей від терапії дорослих, впливу оточення дитини на можливість проведення терапії;
- освоєння принципів і підходів до проведення психотерапії дітей та підлітків, визначення теоретичних та практичних питань створення безпечного психотерапевтичного простору, підходів до роботи з оточенням дитини як необхідної передумови реалізації психотерапевтичних завдань;
- розвиток психологічного творчого і клінічного мислення студентів на основі вивчення та засвоєння ними знань курсу, формування умінь та навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Результати навчання здобувачів за освітнім компонентом

Пояснювати теоретичні засади психотерапії дітей, підлітків та сімей, її місце в системі психологічної допомоги.

Характеризувати вікові, розвиткові та сімейні особливості психотерапевтичної роботи з дітьми й підлітками.

Розрізняти основні напрями та моделі дитячої, підліткової і сімейної психотерапії.

Аналізувати роль сімейної системи у формуванні психологічних труднощів і ресурсів дитини.

Інтерпретувати запити дітей, підлітків і батьків з урахуванням контексту розвитку та сімейних взаємин.

Розуміти специфіку терапевтичних відносин із дітьми та підлітками, а також особливості роботи з батьками/опікунами.

Аналізувати навчальні кейси психотерапевтичної роботи з дітьми, підлітками та сім'ями в межах професійної компетенції.

Дотримуватися етичних принципів, конфіденційності, захисту прав дитини та недискримінації у психотерапевтичній практиці.

Оцінювати можливості та обмеження різних психотерапевтичних підходів у роботі з дітьми, підлітками та сім'ями.

Усвідомлювати межі власної компетенції та необхідність міждисциплінарної взаємодії з медичними, освітніми й соціальними фахівцями.

Рефлексувати професійну позицію психолога/психотерапевта у роботі з дитячо-підлітковими та сімейними запитам.

Аргументувати значення психотерапевтичної допомоги дітям, підліткам і сім'ям для підтримки розвитку, благополуччя та психічного здоров'я.

2. ПРОГРАМА ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Структура освітньої компоненти

№ теми	Назва розділів і тем	Кількість годин					
		Всього	Аудит.	у тому числі			
				Лекції	Прак.	Прак. конт./ сем.	С.р.
1	Тема 1. Особливості психологічної роботи з дітьми та підлітками	29	9	6	2	1	20
2	Тема 2. Організація психологічної роботи з дітьми, підлітками та їх сім'ями	33	9	6	2	1	24
3	Тема 3. Процес психотерапії з дітьми та підлітками	28	8	8			20
Всього годин		90	26	20	4	2	64

Зміст освітньої компоненти

Тема 1. Особливості психологічної роботи з дітьми та підлітками

Лекція 1. Вступ. Загальні поняття психотерапії з дітьми та підлітками. Історія розвитку психотерапії дітей і підлітків.

Лекція 2. Особливості психотерапії дітей та підлітків та її відмінність від терапії дорослих. Будуть розглянуті наступні питання: вікові особливості дітей та підлітків, що впливають на організацію та проведення психотерапевтичного процесу. Особливості комунікації, мотивація звернення, дотримання конфіденційності, феноменів перенесення та контр перенесення, залежність дитини від осіб, що піклуються про неї тощо. Психологічна підтримка дітей та підлітків – робота з усією родиною.

Тема 2. Організація психологічної роботи з дітьми, підлітками та їх сім'ями

Лекція 3. Організація психотерапевтичного простору для надання психологічної підтримки дітям та підліткам. Будуть розглянуті вимоги до психотерапевтичного простору - до психотерапевтичного кабінету: відповідність віковим особливостям, забезпечення безпеки, обладнання. Створення ігрового простору. Місце і роль супроводжуваних дитини осіб.

Лекція 4. Формати психологічної підтримки дітей та підлітків. Будуть розглянуті різноманітні формати надання психологічної і психотерапевтичної підтримки дітям, підліткам та їх сім'ям, установи, в яких може надаватися така допомога, а також наявні можливості, переваги і недоліки.

Тема 3. Процес психотерапії з дітьми та підлітками

Лекція 5. Процес психотерапії дітей та підлітків. Начальний етап. Будуть розглянуті три підетапи начального етапу роботи з дітьми та підлітками: первинні зустрічі – діагностичний етап – прийняття рішення стосовно підтримки дитини або підлітка або визначення інших фокусів психологічного або психотерапевтичного втручання (батьки, сім'я в цілому тощо)

Лекція 6. Процес психотерапії дітей і підлітків. Проробка проблематики. Основна увага приділятиметься трьом невід'ємним складовим процесу проробки: сетінгу (зокрема, його особливостям при роботі з дітьми та підлітками), особливостям терапевтичних підходів (зокрема, місцю та особливостям гри в терапевтичному просторі і використанню арттерапевтичних методів), а також консультативній підтримуючій роботі з батьками як необхідному компоненту забезпечення психологічної підтримки дитини.

Лекція 7. Процес психотерапії дітей і підлітків. Завершення терапії. Будуть розглянуті основні ознаки завершення терапії. Особлива увага приділятиметься процесам, що відбуваються у всіх учасників психотерапії дітей і підлітків – у самої дитини, її батьків та терапевта.

Теми практичних (семінарських) занять освітньої компоненти

№ з/п	Назва теми	Кількість годин практичних	Кількість годин практичних контактних/ семінарських

1	Тема 1. Особливості психологічної роботи з дітьми та підлітками		
	Семінар 1. Історія формування сучасної психотерапії дітей та підлітків. Психотерапевтичні школи і парадигми роботи з дітьми. <i>Практична задача №1.</i> Розглянути внесок основних напрямків психотерапії в формування сучасної психотерапії дітей та підлітків	1	0.5
2	Тема 2. Організація психологічної роботи з дітьми, підлітками та їх сім'ями		
	Семінар 1. Аналіз роботи з дітьми і підлітками в різних державних і приватних установах. Визначення відмінностей від роботи з дорослими клієнтами. <i>Практична задача №1.</i> Проаналізувати особливості надання психотерапевтичної і психологічної консультативної допомоги в різноманітних закладах: навчальних установах, спеціалізованих центрах, лікарнях – загального профілю чи психіатричних відділень – інтернатних закладах тощо, визначити специфіку роботи в них, переваги та недоліки.	1	0.5
	Тема 3. Процес психотерапії з дітьми та підлітками		
	Семінар 2. Начальний етап психотерапії: діагностика <i>Практична задача №3:</i> Для визначення необхідності психотерапевтичного втручання та основного фокусу розглянути три основних напрямки діагностичного процесу: діагностика середовища, в якому зростає дитина - сім'ї, діагностика батьківства та діагностика психоемоційного стану дитини або підлітка.	1	0.5
	Семінар 2. Психотерапевтичні методи при роботі з дітьми та підлітками та особливості їх використання. <i>Практична задача №4.</i> На основі аналізу конкретних випадків роботи з дитиною/підлітком проаналізувати, як використовуються такі методи, як ігрова терапія, арт-терапевтичні методи тощо. Проаналізувати переносні та контрпереносні реакції.	0,5	0,5

	Семінар 2. Психотерапевтична робота з різними симптомами <i>Практична задача №5.</i> Обрати конкретний з найбільш розповсюджених симптомів і визначити стратегію психотерапевтичної допомоги	0,5	
Разом		4	2

Самостійна робота освітньої компоненти

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Особливості психологічної роботи з дітьми та підлітками <i>Завдання 1.</i> Скласти конспект наданого на лекціях матеріалу.	20
2	Тема 2. Організація психологічної роботи з дітьми, підлітками та їх сім'ями <i>Завдання 1.</i> Скласти конспект наданого на лекціях матеріалу, проаналізувати його. <i>Завдання 2.</i> Виберіть один з форматів надання психотерапевтичних послуг дітям та підліткам з тих, що є наявними в вашому регіоні та проаналізуйте особливості його роботи. Підготуйтеся до проведення діагностичного інтерв'ю (будьте готові самі відповісти на одне з запитань, щоб потім його проаналізувати) <i>Завдання 3.</i> Ознайомтесь з літературою щодо методів психодіагностики дітей і підлітків	24
	Тема 3. Процес психотерапії з дітьми та підлітками <i>Завдання 1.</i> Скласти конспект наданого на лекціях матеріалу. <i>Завдання 2.</i> Визначити і проаналізувати наявні діагностичні підходи до аналізу сімейних відносин, оцінки якості батьківства, діагностики психоемоційного стану дітей та підлітків. <i>Завдання 3.</i> Вибрати та розробити на основі аналізу літературних джерел стратегію роботи з окремими симптомами	20
Разом		64

3. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби та обладнання: екранні (електронні презентації, віртуальні зали для відпрацювання практичних навичок), комп'ютерні (комп'ютери, планшети, освітні платформи, електронні бібліотеки).

Програмне забезпечення: системне ПЗ (операційні системи, драйвери, програми статистичної обробки даних SPSS, Jamovi), освітні платформи (LMS) для дистанційного навчання, керування курсами (Moodle, Zoom, Google тощо).

4. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Курс буде викладений у формі лекцій (20 год.) та практичних (4 год.)/практичних контактних занять (2 год.), організації самостійної роботи студентів (64 год.).

Під час викладання дисципліни використовуються наступні методи навчання: вербальні (лекція, пояснення, бесіда, дискусія), наочні (ілюстрація, демонстрація, приклад), практичні (аналіз кейсів, виконання практичних завдань, індивідуально-практичних робіт, тестів), а також інтерактивні техніки та методики.

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання освітньої компоненти є:

Методи поточного контролю: Проводиться з метою оцінювання результатів навчання протягом семестру і включає систематичний моніторинг навчальних досягнень здобувачів. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять у формі виконання практичних завдань, представлення та розв'язання кейсів, вмінь співпрацювати з групою, рефлексій щодо власних перенесень та контрперенесень обговореннях, в обсязі навчального матеріалу, визначеному для кожного заняття.

- *контрольний тест;*

Методи підсумкового контролю: Проводиться з метою оцінювання результатів навчання наприкінці семестру, відповідно до навчального плану у вигляді семестрового заліку, в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеному робочою програмою дисципліни.

- *виконання умов академічної дисципліни (оцінюється під час поточного контролю теми),*

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю:

Контрольний тест 1. Тест включає 40 питань, які орієнтовані на глибоке засвоєння матеріалу, що вивчається. Час виконання тестового завдання – 20 хв. Максимальна сума балів – 20 (**2 бал:** за кожну правильну відповідь).

Практичні задачі. Максимальна кількість задач -5. Максимальна оцінка -40 балів. Максимальна оцінка за виконання практичної задачі становить 40 балів.

Кожна задача оцінюється в 8 балів

- **7-8 балів:** надано повну, точну та добре аргументовану відповідь на поставлене питання. Продемонстровано глибоке розуміння матеріалу та вміння його аналізувати.
- **4-6 балів:** відповідь є правильною по суті, але містить незначні неточності, є неповною або недостатньо аргументованою.
- **3 бали** відповідь є неповною або недостатньо аргументованою.
- **0-2 бали:** відповідь відсутня, є невірною або не відповідає суті завдання.

Форма підсумкового семестрового контролю:

Виконання умов академічної дисципліни. Участь у виконанні практичних завдань та контрольних тестів з дотриманням всіх вимог: ступінь розкриття сутності питання; оформлення власних висновків; дотримання вимог до оформлення; академічна доброчесність при виконанні практичних завдань та складанні контрольного тесту. Оцінювання виконання умов академічної дисципліни базується на комплексному підході, що включає своєчасність, якість та академічну доброчесність.

- **20 балів:** усі практичні завдання та контрольні тести виконано та здано у встановлені терміни; завдання виконані у повному обсязі, сутність питань розкрита глибоко та всебічно; власні висновки є аргументованими, логічними та демонструють критичне осмислення матеріалу; усі роботи оформлені згідно з встановленими вимогами; повністю дотримано принципів академічної доброчесності.
- **15 балів:** більшість завдань здано вчасно, можливі незначні затримки (1-2 роботи) з поважних причин; сутність питань розкрита правильно, але можуть бути незначні неточності або недостатня глибина аналізу; власні висновки є правильними, але можуть бути недостатньо аргументованими; роботи оформлені згідно з вимогами, але наявні незначні та несистематичні помилки в оформленні; дотримано принципів академічної доброчесності.
- **10 балів:** допущено неодноразові затримки при здачі завдань без поважних причин; завдання виконані не в повному обсязі, сутність питань розкрита поверхово; висновки є слабкими, частково або повністю неаргументованими; наявні численні помилки в оформленні робіт; зафіксовано незначні порушення академічної доброчесності (напр., некоректне цитування), які були виправлені після зауваження.

- **0 балів:** більшість завдань не здано або здано зі значним порушенням термінів; завдання виконані частково або не виконані; сутність питань не розкрита, продемонстровано нерозуміння матеріалу; висновки відсутні або є хибними; роботи не відповідають вимогам до оформлення; зафіксовано грубі порушення принципів академічної доброчесності.

Оцінювання окремих видів навчальної роботи

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Кількість балів	Максимальна кількість балів (сумарна)
Поточне оцінювання		
Контрольний тест	40	40
Практичні задачі	8	40
		80
Підсумкове оцінювання з формою контролю залік		
Виконання умов академічної дисципліни	20	20
Сума балів		100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Для оцінювання результатів навчання застосовується 100-бальна шкала оцінювання.

Сума балів	Оцінка ECTS	Національна оцінка	
		Екзамен	Залік
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)	
74-81	C	Добре (в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок)	
64-73	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)	
60-63	E	Задовільно (задовольняє мінімальні критерії)	
35-59	FX	Незадовільно (із можливістю повторного складання)	не зараховано
1-34	F	Незадовільно (із обов'язковим повторним вивченням дисципліни)	

7. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

1. Kazdin A. E. *Psychotherapy for Children and Adolescents: Directions for Research and Practice*. New York : Oxford University Press, 2000. 352 p.

2. **Carr A.** *Family Therapy: Concepts, Process and Practice*. 3rd ed. Chichester : John Wiley & Sons, 2019. 416 p.
3. **Minuchin S.** *Families and Family Therapy*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1974. 268 p.
4. **Nichols M. P., Davis S. D.** *Family Therapy: Concepts and Methods*. 12th ed. Boston : Pearson, 2020. 432 p.
5. **Shirk S. R., Karver M.** *Alliance in Child and Adolescent Psychotherapy*. New York : Guilford Press, 2011. 352 p.
6. **Fonagy P., Target M., Cottrell D., Phillips J., Kurtz Z.** *What Works for Whom? A Critical Review of Treatments for Children and Adolescents*. 2nd ed. New York : Guilford Press, 2015. 690 p.
7. **Lebow J.** *Couple and Family Therapy: An Integrative Map of the Territory*. Washington, DC : American Psychological Association, 2014. 448 p.
8. **Burlingame G. M., Fuhriman A., Mosier J.** The differential effectiveness of group psychotherapy: A meta-analytic perspective // *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*. 2003. Vol. 7, no. 1. P. 3–12.
9. **Чепелєва Н. В.** *Психологічне консультування: теорія і практика* : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 256 с.
10. **Панок В. Г.** *Психологічна допомога особистості: теорія і практика*. Київ : Ніка-Центр, 2014. 272 с.